

4.

D. D.
DISSERTATIONIS,
DE
NATURA ET INDOLE
THEOLOGICÆ
NATURALIS,

PARTEM POSTERIOREM,

*Consent. Ampliff. Facult. Philos. in Regia Academia
Aboënsi,*

Benignæ Eruditorum censuræ submitunt

AUCTOR

CHRISTIANUS CAVANDER,

PHIL. MAG.

ET

RESPONDENS

ERICUS SANNHOLM,

AUSTRO-FENNONES,

In Auditorio Superiori Die I. Junii Anni

MDCCLVI.

Horis ante meridiem consvetis.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL.

2.

à MONSIEUR

De G O O S

LIEUTENANT-COLONEL à la suite des armées de sa Majesté
& Chevalier de L' ordre de L' épée.

MONSIEUR

NE vous étonnez pas Monsieur je vous en supplie,
de la hardiesse que je me prends aujourd'hui d'or-
ner ce petit ouvrage de votre honorable & illustre nom.

Les graces infinies, dont Vous avez daigné par
pure faveur me donner des témoignages les plus evi-
dens, dès que j' eus l' honneur & l' avantage d' être
connu de Vous, Monsieur, n' ont fait autre chose que
réveiller en moi le profond respêt, que je conserve au
fond de mon cœur pour Votre Illustre Famille. L' occa-
sion même de pouvoir Vous en convaincre, ne s' étant
pas plustôt présentée, Vous me permettrez, Monsieur,
de Vous offrir ces courtes & simples lignes avec toute
la soumission possible, & de Vous les dédier comme un
ressouvenir de ma profonde reconnoissance des bontés que
Vous avez bien voulu, m' accorder jusques ici.

Craignant de plus que mes expressions ne soyent
pas assés fortes & assés claires pour faire connoitre pu-
bliquement Les Services Signalés que Vous avez rendus
à la Patrie, je confie à une plume plus elegante &
mieux parée que la mienne de les depeindre selon leur
mérite, en Vous priant très humblement, Monsieur,
d' être persuadé des vœux sinceres que je fais au Ciel
pour la conservation & prospérité de Votre Illustre Per-
sonne. J' ai l' honneur a' être avec un profond respêt

De MONSIEUR

Le très humble & très obéissant Serviteur,
ERIKUES SANNHOLM.

Kongl. Maj:ts

Tros-Tjenare och Lieutenant,
Den Wälborne Herren.

Herr **BERNDT JOHAN
AMINOFF,**

Min Gånstige Gynnare.

DEn korta tid jag lofan äga sät,
I Ett förmåna hus at wistas,
Jag nutit har mångfaldigt mera godt,
An af mig wardigt kan npristas.

Om nu den möda jag har nederlagt,
Då jag sökt Edra Edner födra
Til wett, kund' swara mot den gunst jag haft;
Så skull' mig ingen oro rödra.

Doch bort med detta djerfwa tanke-sätt,
All gunst jag nutit, bör hänledas
Från Eder godhet med al billig rätt;
Men ej min ringa tjensl tilldelas.

Tillåt, jag ber, Wälborne Herr Lieutenant,
At dese få och ringa rader,
Så gälla för min rena wödrnads pant,
Så länge lust och lif jag drager.

Er ynnest den ej swara kan emot;
Er godhet icke wedergälla;
Men för min swaghet ej fins annat bot,
An jag will tragna suckar sälla:

At Himmelen med nådig Allmagts hand,
Er lesnad med al målgång löner,
Tills döden löser kropp's och sielens band,
Da Gud Er sidst i högden kröner!

Framhårdar

Wälborne Herr Lieutenantens

Administrate tjenare,
ERIC SANNHOLM.

KONGL. MAJ:TS

Tro - Tjenare och Lieutenant

Wälädle

Herr SAMUEL MANSNERUS.

Archlie Mästaren

Wälborne

Herr CLAES JEAN BRANDT.

Crono - Befallnings - Mannen uti Haliko Härad

Ädel och Högachtad

Herr ANDERS MANSNERUS.

Comministern i Kimito Sokn och Dragsfiæds Capell

Årewördige och Högwärdige

Herr ERIC DAHL.

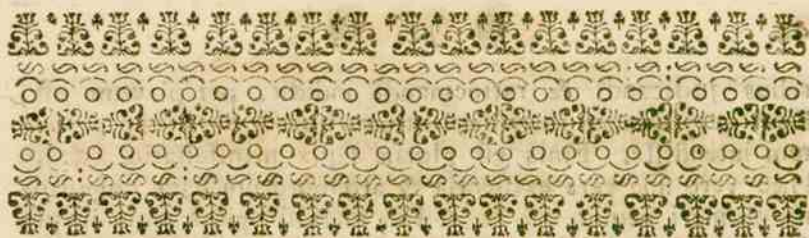
Mine samtelige Gunstige Gynnare.

Den gunst J, Mine Herrar, städse mig ärte behagat, är större, än at min illa skurne fieder den samma tilböriligen afskildra och berömma förmår. Än mindre finnes något i min förmåga, som til wedergällning deremot swara kunde. Tillåten derföre, Mine Herrar, at detta pappers kram, som nu i ödmuikhet Eder tilskrifwes, må få wälment få uttolka den högachtning och tacksamhet jag hyser för de åtnutne wälgierningar, som den af en uprigtig wälmening härfluter. Min önskan är, det wille Himla - Magten bekröna Mine Herrar med al sielfönskelig wälgång och trefnad, då jag råknar för en synnerlig lycka få nämnas

Mine Herrar Gynnares

ödmuik - hörfamste tjenare,

ERIC SANNHOLM.

§. VI.

Evolvitur jam ordine, ad qualitatem seu ipsam intimiorem Theologiæ Naturalis indolem considerandam, cujus Parte Disfert. Priori, possibilitatem & actualitatem evicimus. Et quum quisque facile statim deprehen-

dere queat, non minus fini propter quem, naturali hac notitia Numen T. O. M. homines instruxit, quam perfectionibus Ejus summis repugnare, si omnes illæ notiones, quas hæc de Deo nobis suppeditat incertæ aut falsæ forent; hinc rationibus firmissimis instructi urgemus: Theologiam Naturalem, non solum in se verissimam & certissimam, (s) sed & simul, in respectu ad nostram a Deo, tanquam Creatore & Conservatore, dependentiam, perfectam nullique mutationi obnoxiam esse. (t)

(s) Nemo, qui a sana ratione prorsus devius non est, Deum aliquid frustra fecisse, dicere potest. Hinc, quoniam benignissimum Numen, menti hominum, facultatem de rebus

rebus judicandi & ratiocinandi indidit, perspicuum est, Eum per summam suam sapientiam, hoc agendo, finem certum intendisse. Finis est gloriæ Ejus manifestatio. (§. I.) Hæc vero sine vera existentia & attributorum Ejus cognitione obtineri nequit. (§. II. & IV.) Nisi igitur quis inepte & impie dicere velit, aut Deum finem sine mediis voluisse, aut perinde ducere, modo quocunque ab hominibus cognoscatur & colatur; necesse est ut concedat, hominem veras voluntatiq; Dei conformes, perfectionum Ejus notiones, sibi comparare posse. Ut vero asserti hujus veritas clarius pateat, breviter in eam inquirere placet. Varias apud Philosophos, rationis vox obtinet significationes, vid. JUST. CHRISTOPH. SCHOMERI *Theol. Moral. C. III. S. 3. p. 62.* sed notissima harum illa est, qua *objective & subjective* accipitur. Per rationem objective sumtam, ipsa *principia rationis* intelligimus, quæ in *formalia & materialia* dividi, nemo ignorat. Priora ad modum rite argumentandi faciunt, posteriora materiam argumentorum constituunt, conf. JOH. MUSÆUS *de usu princip. Rat. in Contr. Theol. L. II. C. II. p. 204. seq.* Illa nostræ nunc non sunt considerationis, quare statim supponimus, ea sine vitio esse debere. Quod vero ad hæc attinet axiomata & propositiones ejusmodi universales continent, quæ tam in theoreticis quam practicis, tanta evidentia, veritate & certitudine radiant, ut sua luce assensum cuivis exprimant, a nemineque mentis compote, sine affectata malitia, negari queant. Conf. AB. CALOVII *Gnost. C. VII. Cam. V. p. 24.* & BUDDÆI *Theol. Moral. P. II. C. II. §. V.* Quod cum ita sit, quis conclusiones illas, quæ ex hisce principiis sive notionibus rerum evidentissimis, pristinique divini luminis scintillis in mente nostra adhuc residuis, rite & legitimo nexu ratiocinando eruuntur, immotæ veritatis esse inficiabitur, aut nos fallere dicat? Fateor quidem, multos sapere, in applicatione
horum

horum in se licet clarissimorum & verissimorum principiorum, errare & falsa tradere, probeque ob hanc causam, veritates rationis, ab hujus vel illius Sectæ aut Philosophi scitis & placitis, esse distinguendas; verum hoc non ipsis principiis, sed aut illorum abusu, aut corruptioni & depravationi per præjudicia aliosque pravos affectus facta, est adscribendum. Pessime ergo hinc infertur, impossibile prorsus esse, ex istis principiis certi aliquid cognoscere & colligere. Certe contrarium omnes illi probant, qui plane & perspicue, tam veritates theoreticas in Theologia Nat. quam practicas in Philosophia Morali, inde demonstrarunt; quarum & nos veritatum (§. V.) brevissimum exhibuimus compendium.

Si sermo de *ratione subjective spectata* instituitur, tum plurimi quidem dantur, qui eam seductricem, errorum secundissimam matrem, appellare non verentur; quo spectant multi ex pseudo-Mysticis & Theosophis, ut ROB. FLUDDIUS, VALENT. WEIGELIUS, JAC. BÖHMIUS, HELMONTIUS, cum quibus faciunt DAN. HOFFMANNUS, JOH. ANGELUS WERDENHAGENIUS, JOH. MULLERUS, W. SCHILLINGIUS, PET. POIRETUS, nec non MATTH. FLACIUS; Sed hi rationem proprio sensu, pro facultate veritates per naturam intelligibiles rite cognoscendi, non sumunt, sed aut cum POIRETO in *Lib. Fides & ratio collatae &c. p. 36.* pro imaginatione accipiunt, aut illam non probe a præjudiciis & affectibus discernunt, aut cum FLACIO ejusque affectis, corruptionem hominis essentialem, contra S. S. statuunt. Nos hominem corruptum esse, ex intimo agnoscimus & dolemus pectore, sed tamen ex Scripturæ S. & Ecclesiæ Luther. Theologorum consensu, essentialiam hominis non fuisse immutatam asserimus, verum superesse nobis adhuc post lapsam facultatem, ex principiis rationis notissimis veritates deducendi. Quamvis enim in spiritualibus, ratio sit cæca

& depravata, nihilo tamen minus est & manet facultas, qua homo cognoscit, judicat & vera a falsis discernit. Conf. BUDDI *Theol. Moral. P. I. C. 1. S. 11. §. 23. Ejusdem Th. Dogm. L. I. C. 11. §. 33.* & RAMBACHII *institut. Hermeneut. Sacr. L. II. C. 1. §. P. p. 95.* Certe si nulla magis post lapsum, homini, vis veritatem cognoscendi, restaret, tum non magis rationalis, sed brutum foret, adeoque nullius moralitatis capax esset, nec peccati alicujus argui posset; imo *credere non possemus, nisi rationales animas haberemus,* teste AUGUSTINO *Epist. 222. ad CONSENTIUM.* Evidenter ex his colligitur, Theologiam Nat. dum principiis ejusmodi veris, certis & adæquatis superstruitur, etiam veram & certam esse. Testatur hoc quoque S. S. *Rom. I, 18.* gentium τὴν ἀλήθειαν, quam ex lumine rationis hauriebant, ἐν ἀδικία κατεχόντων mentionem faciens; & *Rom. 11, 15,* ubi Apostolus loquitur de conscientia gentium testificatione, accusatione & excusatione, quæ judicium verum de actionum bonitate aut pravitate supponit. Profecto, nisi veri aliquid & recti judicium, mortalium animis adhuc infixum esset, cognitioque ex rationis principiis hausta, vera, qui quæso idem Apostolus *Rom. I, 20.* gentiles ἀναπολόγητος vocare potuisset? His observatis & perpensis, *Scepticismus* per se corrui, cujus inter alios BAYLIUS in *suo Diction. Hist. & Crit. & HUETIUS in prologo Demonstrat. suæ Evangelicæ, & Libello de la foiblesse de l'esprit humain,* usum in Theologia tantopere jactarunt. Etenim nemo non videt, funestissimam Religioni, ne quid de aliis dicam Scientiis, imminere cladem, si adeo incertis, omnis cognitio humana, vagaretur fundamentis. conf. BUDDI *Diss. de Scepticismo morali §. 3. seq. in analect. hist. phil. & Ejusdem Thes. de Atheism. & superst. C. II. §. 4. p. 213. sq. & C. VI. §. 1. p. 457. seq.* LACTANTIUS in *inst. 1: 1.* Scepticorum stultitiam optime his verbis exposuit: *Somniaſſe ait*

ait quendam ne somniis crederet, si enim crediderit, tum sequitur ut credendum non sit; Si autem non crediderit, tum sequitur ut credendum sit. Ita si nihil sciri potest, necessum est id ipsum sciri, quod nihil sciat. Si autem scitur posse nihil sciri: Falsum est quod dicitur nihil posse sciri. vid. JAC. HILDEEN Disp. De causis variantium sententiarum in foro philosophico, §. 5. p. 10. Præsid. celeb. Prof. PETRO HAHN, Aboæ 1697. Valet idem de Indifferentismo & Syncretismo; homo enim veritatem scire potest, ergo etiam ad eandem investigandam & amplectendam obligatur. Nam, neque vir bonus perinde facit, utrum eum ceu circumforaneum æstimes, aut ut virum optime de patria meritum; multo minus Deus.

(t) Hominem a Deo, per creationem & conservationem dependere, & propter hanc dependentiam, ad Religionem Nat. obligari, ratio agnoscit & inculcat. (§. V.) Verum quod per redemptionem ab illo etiam dependeat, & ad novam Religionem ex eo fundamento sit obligatus, id quidem prorsus ignorat; Scriptura vero S. uti priorem confirmat Actor. XVII, 24. 28. ita posteriorem quoque patefacit dependendi modum. 1. Pet. 1, 17. 18. Eph. 2, 10. Respectu duplicis hujus dependentiæ, duplex hominis existit Religio, Naturalis nimirum, quæ Deum tanquam Creatorem & Conservatorem considerat, indeque motiva actionum fomit; & Revelata sive peccatoris, respiciens Deum ut Redemptorem & Liberatorem, simul actionum liberarum argumenta fortissimaque incitamenta suppeditans. (Oritur hinc quoque differentia inter virtutem sive pietatem philosophicam & theologicam.) Utraque hæc Religio, in se & respectu sui finis est perfectissima, officia præscribens ejusmodi, quorum perfectioni nihil addi potest, & quæ ex duplici illa cujus mentionem fecimus, hominis ad Deum relatione fluunt, Quoniam Religio Rev. hac vice, nostræ non

est considerationis, eam omittimus, nonnullis solummodo verbis, in intimiorem Religionis Nat. indolem inquisitioni. Fundatur hæc in hominis, ut creaturæ rationalis natura, & Dei sanctissima immutabilique essentia. Etenim, omnia, quæ hominibus observanda injungit, ejusmodi sunt, ut amice & exactissime cum perfectionibus Divinis conspiciant, maximeque ad felicitatem eorum promovendam conducant. Ad finem ultimum, illustrationem videlicet Divinarum perfectionum cuncta tendunt. Hinc non possunt non, uti verissima, ita & perfectissima esse, quum Divinæ omnino infinitæ perfectioni & sanctitati repugnet, talem agendorum normam præscribere, quæ aliqua ex parte deficeret, additamento aut emendatione indigeret. Quomodum vero Religio Nat. in se perfecta, ita etiam immutabilis est. Deus enim, qui ejus existit auctor, nulli prorsus mutationi intrinseca est obnoxius; quidquid ergo semel voluit, id semper vult, & quidquid noluit, id nunquam non averfatur. Pari modo se res habet, si obligatio hominum spectatur. Nam sicut mortales, continuo a Deo, tam quod ad creationem quam sustentationem sive conservationem dependere perguunt; ita etiam jus sive dominium Ejus summum in eos nunquam continuare cessat; & ob eandem causam, perpetuo & indefinenter, ad actiones suas, secundum voluntatem Ipsius dirigendas, obligantur. (§. V.) Quoniam igitur, per demonstrata, Religio Nat. perfecta & immutabilis est; sequitur Theologiam Nat. quæ scientiam de hac Religione continet, (§. III.) iisdem gaudere affectionibus.

§. VII.

EX his, quæ de veritate & perfectione Theologiæ Naturalis disputavimus, sine difficultate intelligi potest, nullam omnino pugnam inter hanc

&

& Theologiam Revelatam intercedere; sed admiranda quadam potius, illas se invicem, conformitate & harmonia exosculari. (v) Quemadmodum enim originem suam a Deo repetunt, (x) veritatesque planissimas & inconcussas continent; (y) ita amicissimum spirant consensum, dum inter se conferuntur, (z) & in se invicem explicanda, corroboranda & confirmanda, mutuas & auxiliares porrigunt manus (a)

(v) Dum conformitatem Theologiæ Nat. & Revel. dari fructuo, eandem omnino distinctionem observari volo, quam inculcare solent Theologorum & Philosophorum nonnulli, quando concordiam Rationis & Revelationis ostendere adnituntur. Alia enim illis est *harmonia* veritatum ex ratione haustarum, cum veritatibus revelatis *positiva*, alia *negativa*. Illa obtinet, si veritates revelatæ, ex rationis principiis concipi & demonstrari possunt; hæc, si nulla inter Rationem & Revelationem contradictio aut pugna, explicita vel implicita, h. e. nec qua literam neque per consequentiam, intercedit, quamvis dogma ex ratione cognosci nequeat. Quum jam nonnullæ veritates in S. S. contentæ sint ejusmodi, ut rationem non fugiant, ob eamque causam *Articuli fidei mixti* a Theologis vocati; aliæ autem omnem ejus vim & aciem superent, & hinc *puri* appellati; evidens est, inter Theologiam Nat. & Revel. in articulis mixtis conformitatem intercedere positivam & negativam, in puris negativam solam. Conf. MUSÆI *intra*, in *Theol. P. II. C. V. Thes. XI. p. 332. sq. & Thes. XVI. p. 341. seq. & CARPOVII Theol. Rev. T. I. §. 429. Schol. 2. edit. 1753.* verbo etiam indicare expedit, differentiam inter *veritates rationis necessarias & contingentes*, hoc loco non esse negligendam. Etenim, quod ad veritates philosophicas necessarias

farias attinet, ne possibilis quidem inter Theologiam Nat. & Revel. est discordia aut contradictio. Quod vero ad contingentes spectat, diversa omnino illarum est ratio. Quemadmodum enim earum oppositum est possibile, ita etiam contradictio inter illas & veritates revelatas, posita certa conditione, possibilis est; imo etiam aliquando obrinet, sed quod probe observandum, apprensus duntaxat. Conf. LEIBNITII *Dissert. de conformit. Fidei cum Rat. Theod. praemissam. §. 2. seq. & 21. seq.* RIBOVII *Theol. Dog. Sect. II. §. 97. p. 1197.* SCHUBERTI *Instit. Metaph. §. 1220, Schol. & Ejusdem introd. in Theol. Revel. §. 212. Schol.*

(x) Theologiam Nat. Deum agnoscere auctorem, supra ostendimus. (§. II) Quod vero Theologia Rev. ab illo etiam originem trahat, id quidem varii Religionis Christi. Infensissimi hostes, in dubium vocare conati sunt, dum non solum omnem Religionem in genere, ex metu hominum, ignorantiaque causarum rerum latentium, ortum ducere garrunt; sed imprimis Revelatam, pro invento & callido commento legumlatorum & politicorum, ad homines in officio continendos, impie venditant. Auctor profanae hujus opinionis secundum SEXTUM EMPIRICUM fuisse dicitur CRITIAS, secundum PLUTARCHUM vero EURIPIDES, vid. BAYLII *Diction. Hist. & Crit. T. II. voce Critias, p. 228.* Recentius, JORDANUS BRUNUS, JULIUS CAESAR VANINUS, pseudo-politicorum princeps NIC. MACHIAVELLUS & impudens JOH. TOLANDUS, eandem defendere allaborarunt, Mosenque imprimis maximum impostorem fuisse, nugati sunt. vid. *Theoph. SPIZELII Scrut. Atheism. C. III. §. 20.* Verum ingens e contrario antiquorum & recentiorum est numerus, qui his aliisque simplicis veritatis coelestis osoribus, strenue obviam iverunt, & non solum divinam S:æ S:æ originem, tam quod ad dogmata, quam singulos, qui in ea continentur, versus, verba & vocalium puncta, ostenderunt; (qui ista legere cupit, quæ

quæ hac de re disputata sunt inter eruditos, adeat BRIANI WALTONI *Proleg. III. ad Bibl. Polygl. imprimis S. 38. seq.* AUG. PFEIFFERI *Crit. Sacr. C. IV. S. 2. II. p. 67. seq. & Sect. IV. p. 109. seq.* & VAL. ERN. LOESCHERI *Caus. Linguae Ebr. Lib. II. C. III. p. 275. (seq.)* sed etiam aliorum Atheorum, Naturalistarum, Indifferentistarum, Gentilium, Judæorum, Muhamedanorum, reliquorumque cujuscunque nominis Irreligionariorum, argutias & strophas detexerunt, argumenta fucò non deslituta, sed ad inescandos imperitos callide excogitata, enervarunt, fortiterque eorum ab infernali genio suffulram audaciam reprefferunt. Pertinent huc illi, qui variis argumentis acerrime pro veritate Religionis Christ. propugnarunt, ut ex Patribus Ecclesiæ JUST. MARTYR, HERMIAS, TATIANUS, ATHENAGORAS, TERTULLIANUS, LACTANTIUS, THEOPHILUS ANTIOCHENUS, CYPRIANUS, ATHANASIUS, CLEM. ALEXANDRINUS, ARNOBIUS, MINUTIUS FELIX, ORIGENES, (in cujus Lib. adversus CELSUM, nostro ævo commentati sunt GVIL. SPENCERUS & MOSHEMIUS,) EUSEBIUS CÆSAREENSIS, AUGUSTINUS. Recentiori memoria idem præstiterunt MARSILIUS FICINUS, LUDOV. VIVES, PET. RAMUS, plenius vero PHIL. MORNÆUS, HUGO GROTIUS (cujus *Lib. de verit. Relig. Christ.* KOECHERUS dissertationibus dilucidavit,) HUETIUS, GEORG. CALIXTUS, HUMFR. DITTON, JAC. FOSTERUS, JOH. CONYBEARE, HOUTTEVILLE, ABBADIE, KNUTZEN, STEINIUS, STIEBRITZ, SCHUBERTUS, STAPPER, aliique. Catalogum Scriptorum huc pertinentium exhibent FABRICIUS in *Syllab. Scriptor. de Verit. Ret. Christ.* per quinque priora capita, & in *Bibliotheca Graeca* passim, & auctores quos copiose adfert JO. CHRISTOPH. KOECHERUS in *conspectu Theol. universae* p. 466. 467.

Quum igitur utraque Religio, originem suam a Deo, fonte & principio omnis veritatis, repetat, qui sibi contradictorius esse nequit; adparet, Theologiam Nat. & Revel. non dissidere inter se atque discordare, sed amicissima contemperatas esse harmonia; cum voluntate enim & attributis Dei accurate consentiunt, finemque communem, gloriam scilicet Ejus, & felicitatem hominum intendunt, *Si revelatio rationi aut experientiae contrarium quid contineret, vel Deus tanquam auctor illius ignorantiae & erroris arguendus, vel repugnantia pro veris habere dicendus, vel denique stultiose mortales fallere voluisse reputandus esset: quorum istud omniscientiae Dei, illud contradictionis principio, hos denique summae bonitati & veritati Divinae adversatur;* verba sunt CARPOVII in *Theol. Rev. T. I. §. 44.* Immo si aliquid in S. S. aut sibi ipsi adversum, aut evidentissimis rationis veritatibus contrarium contineretur, nunquam omnino homines ad illam amplectendam & pro vera suscipiendam, commoveri possent.

(y) Quemadmodum Naturalistæ, quos *des esprits forts* ideo vocari asserit THEOPH. SPIZELIUS in *Scrutin. Atheismi C. II. §. 7.* quia confirmati sint ad nihil amplius credendum, seu quia ad perfectionem nihil credendi pervenerint, Religionem Christianam multis scemmatibus, calumniis & blasphemis rodere solent, vid. DITTONS *wahrheit der Christ. Rel. P. I. Sect. II. edit.* GOETTEN, ita etiam in S. S. ἀόυστατα varia & ἀόσυφορα occurrere pleno & ultra modum scurrilitate abundante ore eructare, religioni sibi non ducunt. Sed ringentibus licet his, aliisque veritatis hostibus, viri tamen, quos nuper adduximus, firmissimis evicerunt argumentis, nihil in Scriptura S. absurdi contineri, verum omnia ejus dogmata verissima esse, nec unquam certitudinem suam amittere, prout impie opinatur Anglorum Mathematicus JOH. CRAIGIUS in *Theologiae Christ. princi-*

principiis mathemat. C. II. dum probabilitatem Scripturæ S. (probabilia enim tantum vocat, quæ propter testimonium credimus, sive illud sit divinum sive humanum) pro ratione temporis ita decretere contendit, ut post annos, a natiuitate Salvatoris 3150. quemadmodum numerum hunc determinat GOETTEN not. ad DITTONUM *L. c. P. II. C. VI. p. 204.* vel 3500. secundum OBBARIUM *in abhandlung von d. Wunderwerken p. 250.* nulla magis probabilitas Religionis Christ. supersit, tumque finem mundi certo imminere, nisi Christus antea adventu suo intervenerit. Ad quem errorem detestabilem in crustandum & palliandum, dictum Luc. XVIII, 8. etiam profert. Nobis, studio brevitatis, horum argumentis diluendis, nostram qualemcunque operam impendere, non licet; nec illud opus est. Præterquam enim quod in multis adeo manifesta horum sit stultitia, ut refutatione indigna videatur, a plurimis etiam ad incitas penitus sunt redacti. Rationes hic adferre, quibus divina Scripturæ S. origo & veritas, extra omnem dubitationis ponitur aleam, nimis longum foret, ab institutoque nostro alienum. Notissimæ præterea quoque hæ sunt; ab omnium enim manibus teruntur libri, qui, saltem aliqua, Divinæ Revelationis criteria exponunt. In compendio multa horum legi possunt, *in Libello ab OL. RÖNIGK Suet. translato: Bewis at den H Skrift. är Guds sanfärdiga ord.* vid. etiam sis QVENSTEDT *in Syst. Theol. Part. I. p. 140. seq.* SCHUBERTUS *in Introd. in Theol. Revel. §. 247. & 251. seq.* Quoniam igitur nos Theologiæ Nat. veritatem (§. VI.) demonstravimus, & veritas veritati inimica aut contraria esse non potest; patet, enunciata Theologiæ Nat. cum capitibus Theologiæ Revel. inimicis minime cornibus configere, conf. CANZIUM *de usu Phil. Leib. & Wolf. in Theol. C. I. §. 8.* multo minus demonstrationem philosophicam posse dogmati alicui revelato opponi. Vid.

MUSÆUS de usu princip. Rat. in contr. Theol. L. II. C. IV. S. 7. seq. & LEIBNITIUS in Dissert. cit. §. 24. seq.

(2) Inter modos, quibus conformitatem Rationis & Fidei ostendere conati sunt eruditi, multi specialius scilicet Rationis cum Revelatione contulerunt, eaque se invicem non destruere, sed egregie potius tam in theoreticis quam practicis concordare evicerunt. In articulis enim mixtis gemina docent Ratio & Revelatio; in puris vero, licet hæc veritates tradat, sphaeram rationis longe superantes, non tamen ideo sunt contra rationem, quum nihil omnino sana ratio contra possibilitatem earum obvertere queat. Quando igitur doctrina Evangelii, Græcorum philosophis *magica* erat, teste PAULO I. Cor. I, 23. erudite, secundum mentem CAMP. VITRINGÆ, observat BUDDEUS in Theol. Moral. P. I. C. I. Sect. II. §. 23. p. 52. illorum de hac doctrina perceptiones, non secundum sanam, sed per præjudicia & prævios affectus misere corruptam & exæcatam rationem fuisse formatas. Facile ex his intelligi potest, captiose omnino BAYLIUM, distinctionem orthodoxorum, inter ea, quæ sunt *supra* & *contra* rationem, ambiguitatis arguisse, dum æque dici posse contendit: *mysteria esse & contra & supra imbecillam rationem nostram*; quam aperte Scëpticismo faventem sententiam, ut & alias ejus, contra præsentem materiam objectiones, præter alios, confutavit LEIBNITIUS in Dissertat. cit. §. 63. seq. Quatvor de cetero modis, illos vehementer errare, quibus dogmata revelata videntur rationi contraria esse, ostendit Doctiss. TELLERUS not. ad HOLLAZII Exam. Theol. p. 59. Falluntur, inquit, in eo: quod, aut rationem omnem cum sua perceptione confundunt, aut falsas hypotheses tanquam vera rationis principia adsumunt, aut principia rationis vera quidem, at nec recte intellecta, & male adcommodata, usurpant, aut principia particularia ad aliud veritatum genus transferunt. Illud, quod

quod ad præsentem rem attinet, imprimis probe cavendum, ne in conformitate rationis & revelationis positiva invelliganda, ultra justos limites progrediamur, eaque temere rationi tribuamus, quæ ex sola revelatione nobis constant, ejusque beneficio sunt adscribenda; quo in puncto, multi, nostra memoria, peccant, præsertim vero illi, qui medium reconciliationis, ex ratione derivare non erubescunt, subtilem, eo modo, Naturalismum inculcantes. Ut apertos Naturalistas taceam, de quibus merito ait WERENFELSIUS *Diff. III. de præstant. Rel. Rev. p. 152. Naturalistæ, postquam ex sacris literis omnia depromserunt, quæ placent, dicunt se ratiocinando invenisse.* Eo cautius hic est incedendum, quo difficilius Philosopho Christiano esse, nemo non animadvertit, rationis & revelationis limites accurate discernere. Ratio enim revelatione collustrata, seu cui revelatio occasionem cogitandi præbuit, non magis est nuda, sed viribus aliunde suffulta, adeoque multum præstat ratione destituta revelatione. Conf. SCHUBERTI *Phil. Pract. §. 69. p. 38.* Nec facile quisquam, licet sagacissimus, rationis, sibi relicte, vim & mensuram, determinare valet. Fusius in harmoniam Theologiæ Nat. & Revel. inquirere, supervacaneum foret, quum difficultates, quæ hanc premunt controversiam, ex allatis tolli queant, plurimique antea, ex instituto hanc materiam excusserint; ex quibus, duos saltem viros celeb. in alma hac nostra Musarum sede, nominasse sufficiat, nimirum JOH. HAARTMAN in *dissert. discordem concordiam & concordem discordiam Philosophiæ cum Scriptura S. arguen.* Præs. Celeb. Prof. ISAACO WJELMANN, 1706. & Nob. JOH. GEZELIUM OLIVECREUTZ, in *Disp. de Consensu Rationis & Fidei*, Præs. Celeb. Prof. HASSEL, 1744.

(a) Quamvis dogmata Theologiæ Nat. in se clarissima sint, (§. VI.) non tamen inde concludere licet, revela-

tionis nullos respectu illorum esse usus, nulla beneficia. Etenim homines, propria culpa, in eum redacti sunt statum, ut propter intellectus tenebras, socordiam, pravatumque cupiditatum dominium, Theologiæ Nat. in se clarissima principia non satis intelligant, & perspiciant, sed in varias errorum syrtes & scopulos facile incidunt, quos evitare nunquam potuissent, nisi revelatio, veritatum Religionis Nat. tam theoreticarum quam practicarum lucem & nitorem pristinum in mentibus eorum restituisset. Testatur hoc, misera Theologiæ Nat. conditio, apud gentes revelationis beneficio destitutas. Sic antiquos Chaldaeos, Ægyptios, reliquosque barbarorum nomine insignitos populos, nec non Græcos & Romanos, vera veri Dei cognitione & cultu caruisse, & vel in longe ineptissimam superstitionem, vel idololatriam, vel denique atheismum præcipientes fuisse, ea, quæ de illorum Theologia supersunt documenta, loquuntur. Quod ad majores nostros tam Fennones quam Gothos attinet, vid. NIC. HAHN *Disp. de Sacris antiquorum Hyperboreorum*, Præf. Celeb. Prof. TORST. RUDEEN, Aboæ 1703. Constat idem de gentilibus hodiernis, ex quibus, ne multus sim, Sineses tantum exempli loco adferre libet, de quorum Philosophia & Theologia, multum, nostro ævo, certatum esse novimus, postquam IS. VOSSIUS, SPIZELIUS, LEIBNITIUS, CHRIST. WOLFIUS & BULFINGERUS eandem magni facere, alii vero opinionem eorum minuere cœperunt. Vid. BRÜCKERI *Hist. Crit. Pbil. T. V. p. 846. Hos vera Theologia destitui testatur REIMANNUS in Hist. Pbil. Sinesis. p. 6.* Immo, communi litigantium suffragio, Sineses hodiernos, præter illos, quos lux Christianismi illustravit, atheos esse, rotundo ore multi viri magni fatentur. Merito ergo de his, illud S. PAULI *Rom. 1, 22.* exclamans: *Φρόνηστες είναι σοφοί, ἐμωράνθησαν.* Contra ea vero, apud

apud gentes divino lumine perfusas, Theologia Nat. non solum viget, sed & pure docetur. Non tamen ideo Theologia Nat. in se, magis imperfectionis aut alicujus obscuritatis argui potest, quod puritatem, apud gentes, quas revelatio deficit, in ea desideremus, quam Scriptura S. propterea, quia multa in illa *δι αμαθεις καὶ ἀσημακτοὶ σφραβάζον.* 2. Pet. III, 16. Nec exinde, quod Theologiam Nat. per Revelatam dilucidari & confirmari statuamus, magis ad prioris obscuritatem aut imperfectionem argumentari licet, quam ex veritatum philosophicarum clarissimarum explicatione, in usum tironum aut ingeniorum stupidorum facta, ad earum obscuritatem in se, concludere fas est. Non enim sequitur: *Quidquid per suam naturam nulla obscuritate laborat, id non indiget interpretatione, quid enim de divinis literis diceremus, si principium hoc obtineret,* inquit SCHUBERTUS in *Phil. Praef. §. 163.* ubi contra TREUERUM disputat, qui in *not. ad PUFEND. de O. H. & C. L. I. C. XVII. §. 1.* leges naturæ interpretatione opus non habere contendit. Theologia Nat. relative spectata, obscura dici potest, & ob eandem causam, illam per revelationem dilucidari dicimus; sed absolute considerata, clarissimas & perfectissimas continet veritates. Quod vero Theologia Nat. vicissim, in veritatibus revelatis explicandis, corroborandis & defendendis, usum egregium præstet §. IX. ostensuri erimus.

§. VIII.

Quamvis Theologiam Naturalem, in se, non solum veram & perfectam, sed & cum Revelata optime consentientem esse, (§. VI. & VII.) demonstraverimus; pessime tamen inde inferitur: Theologiam Revelatam non solum non necessariam

riam, sed & prorsus superfluum & impossibile esse. (b) Non enim ex una eademque hominis ad Deum relatione fluunt, (§. VI. t.) nec una alteram tollit, verum supponit & confirmat; (§. VII. z. a.) licet decetero ingenti discrimine inter se disjungantur, quatenus Naturalis, profundam hominum miseriam, mediaque ad salutem, sive modum Deum reconciliandi penitus positive ignorat; (c) Revelatio vero, originem intimioremque corruptionis indolem detegit, & medii reconciliationis non solum summam necessitatem, sed & possibilitatem & actualitatem ostendit; addens simul motiva, fortissimaque incitamenta, quibus homines, ad officiorum suorum observationem commoveantur. Ut taceam, Revelatam, quod ad cognitionis claritatem & evidentiam, in ceteris etiam multum Naturali præstare.

(b) Unam tantum religionem, eodem manente hominum statu, veram esse, omnes facile largientur, qui cogitant, aut Deum alioquin fieri mutabilem, aut duas contrarie oppositas sententias, simul veras esse debere; quorum utrumque falsum. conf. SCHUBERTI *introd. in Theol. Rev.* §. 159. Dum igitur in antecedentibus, Theologiam Nat. veram esse asseruimus, de industria omnino addidimus, *in se*, quum, si respectus habeatur ad præsentem mortaliū conditionem, h. e. ad statum corruptum, neutiquam magis vera & perfecta dici queat, i. e. sufficiens ad æternam nobis salutem conferendam; licet etiamnum, in relatione ad statum primævum, & nostram dependentiam a Deo tanquam Creatore & Conservatore, sit & maneat verissima & perfectissima. Facile hinc dirimi potest controversia, circa determi-

terminandum finem Legis Naturalis exorta, quem alii cum PUFENDORFFIO in *Præf. Lib. de O. H. & C. §. VI.* tantum ambitu hujus vitæ includi, alii vero cum LEIBNITIO in *Epist. censoria ad eundem Lib. §. 6.* futuram etiam vitam seu felicitatem respicere & intendere, contendunt. Utrumque enim recte dicitur, diverso tamen respectu. Nam in se, & quod ad hominem integrum spectata, æternam omnino hominum felicitatem pro fine habuit; conf. MUSÆUS in *Introd. in Theol. P. 1 C. II. Thef. VI. & XIII.* & BECKMANNUS in *instit. Theol. Proleg. C. I. §. 4.* si vero corruptus, in quo jam vivimus, status consideratur, non magis quam temporalem, ejus ope, consequi valeamus felicitatem. Vid. WALCHII *Lex. Phil. p. 1270. seq.*

Naturalistæ, & inter illos præcipue TINDALIUS in *Lib. Christianity as old as the creation*, ex veræ religionis unitate & naturalis perfectione & immutabilitate, revelatam omnem ut impossibilem aut supervacaneam acerime impugnavit, dum hunc in modum ratiocinatur: Religio Nat. non potest non media tam perfecta præscribere, ut illis nihil vel accedere vel decedere queat, a Deo enim nihil, nisi perfectum, proficisci potest; quum autem finis, quem Deus obtinere vult, sit hominum felicitas, eundemque tam Naturalis, quam Revelata Religio intendat, debent etiam ambæ in regulis præscribendis convenire, & ob eam rationem, media utrimque esse eadem, revelationemque adeo aut impossibilem esse, propter immutabilitatem religionis naturalis, aut superfluam propter indentitatem cum naturali, vid. *Lib. cit. vers. germ. C. VI. p. 98. C. VII. p. 113. seq. C. IX. p. 173. seq. & La Bibliothèque raisonnée T. V. p. 275.* ubi etiam scripta eristica, propter hunc TINDALII librum edita, passim memorantur. Sed fallit omnino & fallitur TINDALIUS, omnesque cum illo hic facientes, quorum pro dolor! ingens est multitudo. Religionem Nat. officia perfe-

trissima creaturæ rationali præstanda præscribere, concedimus & urgemus; imo per hujus accuratam observationem, æternam felicitatem homines consequi posse, si modo iisdem, quibus in statu integritatis gaudebant, viribus adhuc essent instructi, contendimus; verum postquam has per lapsum amisimus, via etiam ad æternam felicitatem, per media, quæ cognitio naturalis nobis præscribit, facta est impossibilis; non quidem a parte Dei, aut ob cognitionis naturalis imperfectionem, sed ob defectum virium in nobis illi satisfaciendi, & ignorantiam medii reconciliationis. Non igitur perfectio aut immutabilitas Religionis Nat. obstitit, quo minus Deus, ex infinita sua, erga genus nostrum, bonitate & misericordia, alia jam existente nostra conditione, alium etiam nobis patefacere potuit salvandi modum, unde nova nostra ab illo, tanquam Redemptore & Mediatore, oritur dependentia, nova obligatio, officia nova, nova religio, quæ in hoc statu unice est vera, perfecta, & ad æternam beatitudinem gloriosam consequendam sufficiens; quæ tamen mutationem voluntatis in Deo non infert, nec priorem imperfectionis aut falsitatis arguit, neque abolet, licet insufficientiam ostendat. Valeret aliquomodo hæc TINDALLI argumentatio, si revelatio, eundem salvandi modum, seu easdem tantum veritates proponeret, quas ratio antea inculcat, aut si illas destrueret; sed alia jam est res, dum summam & centrum revelationis constituunt mysteria, ad salutem absolute scitu necessaria, rationis captum licet superantia, ei tamen non contraria. Copiosius perutilem hanc distinctionem exponere, simulque Achillea Naturalistarum argumenta, quæ ex hoc, cujus meminimus, fonte petuntur, excutere jam possemus; sed otium nobis fecerunt, præter Anglos JAC. FOSTERUM, & JOH. CONYBEARE, vid. RIBOVII *Theol. Dog.* §. 105. KNUTZEN, in *Philosoph. Beweis von der Wahrheit der Christ. Rel. p. m.*

240. *seq.* RIBOVIVS in *Lib. Beweis das die geoffenbarthe religion nicht könne aus der vernunft erwiesen werden* §. 48. *seq.* in *primis vero* SCHUBERTUS in *gedanken von der wahrheit der Gbriff. Relig. C. VIII. & in introd. in Tbrok. Rev.* §. 160. & 319. & STAPFER in *Theol. Pal. T. II. C. X.* §. 77. *seq.* & 114. - 132.

(c) Quemadmodum ex ratione demonstratur, omnimodam nostram a Deo dependentiam, actionum nostrarum exactissimam, cum Religione Naturali requirere conformitatem; (§. V. r.) ita etiam ex consideratione perfectionum Divinarum, & sine ultimo creationis, concludimus, ad minimum ductu rectæ rationis concludere debemus, homines ab initio, iis fuisse ornatos perfectionibus, iis instructos viribus, ut religionem hanc servare, & per illam salvari potuissent. Si vero porro, remotis præjudiciis, ad propriam conscientiam, actionumque nostrarum consecutaria, candide attenderimus, adparebit, nos jam in eo esse constitutos statu, ut non solum Legem Nat. sapissime transgrediamur, sed ne possibile quidem nobis magis esse, propter naturæ nostræ ad mala proclivitatem, ad bonum vero tarditatem, illam, quod ad omnes minimas circumstantias interne & externe, exactissime implere. Hinc aliquomodo ratio perspicit, conditionem hominum aliquando meliorem sive perfectiorem fuisse, licet qua occasione, tempore & modo, ex primæva hac sua perfectione defecerint, determinare non valeat, lapsum enim, ceu speciale factum, penitus ignorat. Conf. omnino WALCHII *Lex. Phil. p. 310. 311.* REINBECKII *Meait. in Aug. Conf. P. 1. p. m. 362. & P. III. p. m. 305.* præsertim vero JOH. FRID. KRYGERS *Naturl. Theol. III. del. p. 117. - 147.* Sicut igitur ratio agnoscit originem mali, a Deo neutiquam esse repetendam, verum homines propria culpa, e concreata perfectione defecisse, & impotentiam legem Ejus servandi sibi contraxisse; ita quo-

que probe intelligit, summum Dei jus, & nostram obligationem, ad obedientiam perfectam Ei præstandam, hanc ob causam non cessare. conf. CARPOVII *Theot. Revel. T. I. §. 5.* & KRYGERUM *l. c. p. 156. seq.* Quum vero, non solum teste propria conscientia, & quotidiana experientia, sed fatentibus etiam gentilibus, Lex, Nat. a nobis non obfervetur, verum quotidie negligatur: *peccavimus enim omnes,* inquit SENECA *de Clementia L. I. C. VI. p. 261. alii graviora, alii leviora, alii ex destinato, alii forte impulsæ - Nec delinquimus tantum, sed usque ad extremum ævi delinquemus;* & HORATIUS *Serm. L. I. Sat. 3. v. 68. vitium nemo sine nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur;* patet, Deum sanctissimum, per hanc legis transgressionem lædi, Eumque propter summam, qua simul gaudet justitiam, ejusmodi peccata punire; adeoque nos in æternum infelices fore, nisi Ille aliquomodo reconcilietur.

Ne autem quis, nimis rotunde nos dixisse asserat, dum rationem, necessitatem satisfactionis pro transgressionem Legis Naturalis, aliquomodo perspicere, statuimus, præfertim, quum *magno in eam sententiam iverint consensu gentiles, adesse homini facultatem recte vivendi, & a vitio se convertendi ad virtutem, idque propriis viribus,* prout loquitur BUDDEUS *in Theol. Moral. P. I. C. I. Sect. II. §. 23. not.* observandum omnino, quod lubenter concedamus, admodum, insufficientem imo fluctuantem esse illam, quam ratio hic nobis suppeditat cognitionem, intimior enim humani generis corruptio & peccati atrocitas eam latet, quare lapsus minimos, & motus contra voluntatis consensum surrepentes, non facile pro delictis aut reatu habebit, sed potius per congenitam quandam necessitatem se hæc fecisse, existimat. Interim tamen, quum facile videat, neminem mortalium, per integram vitam, ita exacte Legem Nat. observasse, ut non aliquando, animo destinato, eam sit transgressus; ad
mini-

minimum pro his delictis, compensationem necessariam esse judicat, etiam si decetero non solum plane ignoret, num aliquid compenſandi & reconciliandi medium sufficiens existat, sed &, num possibile sit, aut quale esse debeat, nesciat. Neque Naturalistæ philosophici, Deum satisfactionem pro transgressione Legis Nat. postulare negant, saltem illam non esse necessariam, nunquam demonstrarunt. Quid multis? ipsos gentiles, Numen aliquod mala vindicans agnovisse, & eos præcipue, qui immortalitatem animæ credebant, variis illud modis placare studuisse, certum est, licet veram hoc faciendi rationem penitus ignorarent. Ad tres classes, modi illorum Deum placandi, commode redigi possunt, vid. *BUDDEI Theol. Dog. L. I. C. I. S. XVII.* & *STAPFERI Theol. Pol. T. II. C. IX. §. XVIII.* aut enim per varios ritus, ceremonias, lotiones & sacrificia hoc obtinere studuerunt; aut per rigidam Juris Nat. observationem, virtutis sive pietatis philosophicæ exercitium; aut denique per preces & pœnitentiam: *Deos enim placatos pietas efficit & sanctitas* ait *CICERO de off. L. II. C. III.* & *quem bene pœnitet peccasse est innocens* inquit *SENECA TRAGICUS.* Sed quod ad primum attinet momentum, unde quæso ratio cruciatus varios & tormenta sive cultum onerosum sponte susceptum, Deo placere, aut Illum cade cruenta & oblatione animalium placari posse, colligit? potius ab his natura abhorret humana. Traditioni ergo & non rationi hæc originem suam debent, vid. *HOCHSTETTERI Colleg. Puffend. Exerc. IV. §. 39.* *BUDDEI Hist. Eccles. V. Test. T. I. P. I. Sect. I. §. 30.* *Ejusdem Theol. Dog. L. I. C. I. §. 23. p. 20. seq.* & *SCHUBERTI Phil. Praef. §. 888.* Rigidum vero virtutis studium, seu emendatio vitæ & pœnitentia, quam etiam ex Naturalistis imprimis urgent *CHAUVINUS* & *CHERBURY*, sunt ejusmodi officia, qualia Deus semper requirit, adeoque non tollunt, quod antea est delictum, pariter

ter ac fur non amplius furando, non quod abstulit antea, restituit; & hinc nec Deum expiant. Conf. BUDDI *animadvers.* in CHAUVINI *Lib. de Rel. Nat. C. 1. in parerg. Acad. p. 401. seq.* CARPOVII *Theol. Nat. §. 711. Schol. & RIBOVII Theol. Dog. Sect. 11. §. 66. p. 1177.* Idem de precibus valet, non enim iustitiæ divinæ satisfaciunt, nec ratio sibi certo polliceri potest, has Deo offenso placere. Leg. KRYGER. *l. c. p. 160. seq.* Luculenter ex his adparet, rationem circa medium, quod pro commissis peccatis, satisfactionis loco esse posset, prorsus cæcutire, licet aliquo modo expiationem necessariam esse agnoscat. Quid ergo de recentiorum illorum Philosophorum conatibus & audacia sit sentiendum, qui duce CARPOVIO in *Theol. Rev. T. 1. Praecog. C. 1.* & JOACH. HARTMANNO in *vernunftmäßige Beweis von der nothwendigkeit und würcklichkeit eines Erlösers*, ex ratione, non solum mediæ reconciliationis summam necessitatem, sed & Mediatoris Θεωραίας possibilitatem, requisita, necessariamque actualitatem demonstrare conati sunt, prorsum hinc est intelligere. Hos certissime Theologiae Nat. & Revelatae limites confundere, μεθυσαντες: ἀλλο γένος committere, nec tam SOLONIS consilium, dum inquit: *πρὸ ἠγεμόνα μὴ*, sequi, quam potius ratione abuti, multi veritatis candidi defensores ostenderunt, facileque ex dictis evincitur, licet variis coloribus, hanc suspicionem a se amoliri studeant. Quamvis enim omnes rationis loculi hic visitentur, summoque studio Philosophi sagacissimi & acutissimi, intelligentiam suam explicare & excutere anantantur, nunquam tamen in principia, unde hæc veritates deduci queant, incident. Etenim, Deum sibi ipsi satisfacere, personam rei & iudicis, falsis suis perfectionibus, sustinere, aut velle aut posse, omnem rationis vim & aciem superat. Egregie ergo huc verba CICERONIS *Lib. IV. G. 39. Academ.* quadrant; *Latent ista pressis occulta tenebris, ut nulla*

nulla acies ingenii humani tanta sit, quae penetrare in caelum possit. Quid? quod S. S. Trinitatis mysterium, horum novaturientium philosophia, rationi notum supponat, quod tamen eam fugere ipsi fatentur, nec irrito solum conatu, verum cum nota summæ audaciæ THEOPH. PARACELSUM, BARTH. KECKERMANNUM, AND. RYDIGERUM, NIC. SMITTE- RUM, JOH. TOLANDUM, PET. POIRETUM, aliosque, ex naturalibus principiis illud indagare & demonstrare voluisse; quum mysterium hoc, ut & omnia alia, teste JUST. MARTYRE, sit ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ κατὰληψιν ἄνθρωπος φύσει τὰ ἡμέτερα. Quoniam igitur doctrina hæc, ab omni Philosophia & humano acumine est remotissima, vid. Rom. XVI, 25. 26. I. Cor. II, integr. Coll. I, 26. 27. I. Tim. III, 16. conf. etiam RENNERTI antea cit. Diss. & SVEN BÆLTERS Tract. Guds Sons mennisko blifswande &c. p. 22. seq. quid mirum? quod illi, qui aut religionem in rationis suæ orbem cogere ejusque decempeda mysteria in Script. S. obvia demetiri volunt; aut omnium veritatum nexum & modum possibilitatis, curiosius quam decet, rimantur; aut denique, qui obfirmata malitia, virus acerbitatis suæ in Christianam Relig. evomunt, mysterium satisfactionis JESU CHRISTI, aut absurditatis & contradictionis insimulent, aut necessarium fuisse inficientur. Pertinent huc præter SOCINUM ejusque affectas, impudentissimus DIPPEN, E. MOLINUS, EDELMANNUS, quos multi ex professo refutarunt; ut & FOSTERUS, J. LOCKIUS, JAQUELOTIUS, EPISCOPIUS, nonnullique alii sectis Calvinianorum & Arminianorum addicti, quorum mentionem system. Theolog. &c. passim injiciunt, refutationemque sup- peditant. Graphice hujusmodi homines depinxit de la MOR- TE:

*Tel esprit fort, soi disant infallible,
Nie avec même orgueil, tout ce, qui le surprend,*

Je ne le conçois point, donc il est impossible.

Vrai syllogisme d' ignorant. vid. GOETTEN not. ad DITTONI L. c. Part. III. C. V. Sect. IV. p. 355. Addimus his verba TERTULLIANI in praescriptione C. X. & XIII. Semper quaeremus, & nunquam omnino credemus? Cedat curiositas fidei. Adversus regulam nihil scire, omnia scire est.

Ex his, quæ hucusque disputavimus, facile intelligitur, Theologiam Nat. ad viam nobis cum Deo in gratiam redeundi ostendendam, æternamque salutem consequendam, profus insufficientem esse; ratio enim in veritatibus, quæ huic fini obtinendo inserviunt, est *caeca*, 2. Cor. IV, 4. *obscurata*, Eph. IV, 18. *tenebrae*, Eph. V, 8. *ὁ δὲ πῦρ τῆς γνώσεως* 1. Cor. II, 14. Actum ergo de omnium hominum salute fuisset, nisi Deus ex immensa sua sapientia & bonitate illis per revelationem succurrisset. Conf. *Apol. Aug. Conf. art. de Justif. p. 66. & MENOZA T. I. p. 64. seq.* Quanto altius veritatis hujus certitudo, mentibus nostris est infixæ, tanto vehementius ex intimo dolemus corde, opinionem de sufficientia Religionis Nat. ad salutem, contentuque Revelatæ, nostra ætate, non solum apud externos, in *Anglia* imprimis, *Batavia*, *Gallia* & *Germania* multis arrisisse, acerrimosque defensores natam esse; sed eandem pestem, haud paucorum etiam apud nos, animos infecisse. Decerero, non unius generis est Naturalismus, nec unam eandemque significationem apud eruditos obtinet; nonnulli enim in subtiliorem & crassiorem eum dividunt, quibus alii crassissimum addunt, alii in philosophicum & theologicum, alii aliter. vid. *BUDDI Theol. Moral. P. I. C. I. Sect. II. §. 30. STAFFERI Theol. Pol. T. II. C. X. §. II. & CHRISTOPH GOTTLOB GRUNDIGS geschichte und beschaffenheit derer heutigen Deisten und Freydencker. p. 7. seq.* Imo nec Philosophi & Theologi una eademque ratione vocabulum hoc sumunt; illi enim voce hac, eos denotare solent, qui nul-

lam

iam nisi Naturalem concedunt Religionem; hi illos, qui Naturalem ad salutem sufficere contendunt. Vid. BUDDI *Isagog. Lib. V. C. VII. §. X. p. 1203.* & PFAFFII *introd. in Histor. Theol. Literar. P. II. p. 10. 12.* Fufius hifce recensendis fupersedemus, quum præter alios, BUDDIUS *in Theol. Dog. L. I. C. 1. §. 53. p. 70. 73. & L. III. C. II. §. 35. p. 616. 630.* non folum copiofe oftendat, Naturalifmo favere *Gentilifmum, Judaifmum, Pelagianifmum, Papiſmum, Socinianifmum & Arminianifmum,* quibus addimus *Muhamedanifmum & Eccleſiam orientalem;* fed & multos, qui communi fuffragio, Naturaliſtæ vocantur, enumerat: ut PUCCIUM, CAMPANELLAM, HERB. de CHERBURY, POSTELLUM, BODINUM, CHAUVINUM, alioſque. De illis, qui noſtra memoria Religionis Revelatæ fundamenta convellere conati ſunt, leg. GRUNDIG *L. c. C. VII §. II. p. 88. ſeq.* Plures ex illis peti poſſunt, qui ex profeſſo de Naturalifmo expoſuerunt, quos excitat RIBOVIVS *in Theol. Dog. §. 100.* Nos jam §. VII. x. eos adduximus, qui in veritate Revelationis Chriſt. ſumma cum laude, contra quosvis ejus impugnatores, vindicanda, ingenii nervos intenderunt, Conf. adhuc ſis, BUDDIUS *Isagog. l. c. p. 1205. ſeq.*

§. IX.

EVolutis, pro inſtituti ratione, generalioribus Theologiæ Naturalis affectionibus, unusquisque jam facillime, tam de egregia, qua Scientia hæc ſe commendat utilitate, (d) quam neceſſitate, (e) præfertim intuitu illorum, qui ſtudio Theologiæ ſe confecrarunt, judicium ferre poteſt.

(d) Egimus §. præced. de illis, qui nimis rationem elevant, tantumque illi adjudicant præſtium, ut etiam myſteria

steria ei pervia esse contendant, quos omnino in excessu peccate ostendimus. Nunc illorum quoque paucis mentionem injiciemus, qui in defectu peccant, quo melius nos media, eaque tutissima via incedere queamus. Nonnullos jam §. VI. s. eorum nominavimus, qui iniquum de ratione tulerunt judicium; possemus his addere non solum multos Patrum & veterum Ecclesie Doctorum, qui acriter & acerbe de philosophia locuti sunt; sed & medii recentiorisque aevi doctores, imprimis ex secta Anabaptistarum, aliorumque Enthusiastarum & Fanaticorum, qui eam, aut opus carnis, impuram & diabolicam vocarunt, aut Scripturae S. inimicam & contrariam considerantes, usum ejus in Theologia penitus tollere adgressi sunt, vid. WALCHII *Lex. Phil.* p. 406. 1997. *sq.* & BUDDI *Agog. Lib. Prior. C. IV. §. XXIII p. 211. seq. & Lib. Post. C. III. §. V. p. 494. seq.* quorsum etiam spectant Pietista, quorum nonnulli omne convitiorum & maledictorum genus in philosophiam conjecerunt, strepitumque intellectus eam appellarunt; vid. FECHTII *Leit. Theol. in Syllogen, Disp. I. S. XI. p. 22. seq.* verum his copiosius enumerandis, immorari non vacat nec lubet. Non negamus, olim per philosophiam gentilium, Christianae Relig. dogmata fuisse depravata; leg. MOSHEM *comment. de turbata per Platonicos Ecclesia, innex.* CUDWORTHII *Syst. Intell.* hodieque orthodoxiam, ex philosophia imprimis sectaria & contemplativa, non mediocre damnum capere posse; sed haec omnia non rationi aut philosophiae per se, verum ejus abusui tribuenda esse, omnes cordati fatentur & contendunt. Actum omnino ageremus, si hoc loco copiose de usu rationis in Theologia, seu de utilitate, quam, sobrium philosophiae studium futuro Theologo pollicetur, commentari inciperemus, postquam tot viri doctissimi hanc messem messuerunt. Admodum enim difficulter, dogmata revelationis intelligere, proponere

tere & defendere possemus, nisi ex philosophia, non solum
 artem definiendi, dividendi, concludendi & demonstrandi
 perspetam haberemus; sed & logomachias evitare, nervum
 probationis in scriptis hæreticorum explorare, petitionem
 aut fallitatem principiorum ab illis adhibitorum ostendere,
 paralogismos, sophismataque detegere disceremus. Conf. JOH.
 GERHARDUS in *methodo studii Theol.* MEISNERUS in
Phil. Sobria, præsertim ab initio, MUSÆUS de *usu prin-*
cip. rat. in controu. Theol. REINBECKIUS in *Praef. ad P.*
I. II. & III. Meatr. in Aug. Confess. CANZIUS de *usu Phil.*
L. & IV. in Theol. Discurs. prælim. & alibi passim, BUDDER-
 US in *Isagog. Lib. Prior. C. IV.* RAMBACHIUS in *Hermeneu-*
ticæ. Secr. & quos ille p. 99. excitat. Nos, pauca duntaxat,
 de utilitate Theologiae Nat. adferamus; excellentiam ejus ex-
 ponit SENECA ab initio *Quæst. Nat. imprimis in præfat.* Re-
 ligionem, ultimum & firmissimum societatis humanæ esse
 vinculum, certissimum est. Nihil enim tantam vim & effi-
 caciam in moventis hominum animis, actionibusque eorum
 dirigendis & determinandis, ad securitatem & felicitatem
 reipublicæ obtinendam habere, ac metum summi Numinis,
 renitentibus licet TOLANDO, BAYLIO, aliisque, vid. STOL-
 LI *introd. in Hist. Lit. Phil. Part. II. C. III. §. 44.* &
 WALCHII *Lex. Phil. p. 140 seq.* multi ostenderunt. Conf.
 GROTIUS de *J. B. & P. Lib. II. C. XX. §. 44. cum com-*
ment. GUILJELMI van der MUELEN, PUFENDORF-
 FIUS de *J. N. & G. Lib. II. C. IV. §. 3. & not. 4.* BAR-
 BEYRACHI. *Ejusd. Lib. de O. H. & C. Lib. I. C. IV. §.*
IX. cum not. TREUERI, QUISTO Q, FALKENGREEN in *de-*
monst. de Atheo insociabili, Thes. I. Praef. Celeb. Prof. JOH.
 HERMANNESON, *Upsaliae 1722,* & Mag. AND. FLOD-
 MAN in *Disp. Religionem ut nobilissimum allionum motivum se-*
stente, ibid. 1751. Quum vero Theologia Nat. sit scientia
 de Religione Nat. (§. III.) pater, illam primum in Politi-

ca, utilitatem nobis adferre haud contemnendam; quare etiam PLATO non immerito, *religionem propugnaculum potestatis ac legum, & honestae disciplinae vinculum vocat*, teste GRO-TIO *l. c.* Quod quamvis ita sit, a nostra tamen, longissime illorum sententiam abesse, qui religionem, tantum propter fines politicos, excogitatum esse dicunt, jam §. VII. x. indicavimus. Quanta haec porro in Philosophia Morali & Physica, nobis emolumenta praestet, pluribus exponere jucundissimum quidem foret, sed hac vice non vacat. Ad utilitates ejus in Theologia Rev. si attenderimus, egregiae omnino prorsus illae sunt; *bases enim & fundamenta omnis religionis sunt notiones, quas haec continet*, fatente BUDDO in *Theol. Dog. L. I. C. I. S. XIX.* Veritates in illa demonstrantur, quibus veritas Scripturae S. innititur, & quas illa antea notas supponit, quamvis postea eas dilucidet, illustret, confirmet. Sic *per totam S. S. existentiam Dei ubique, etiam inter gentes, tanquam certam & exploratam supponi, & nullibi directe probari*, observat WEISMANNUS in *instr. Theol. Exegetico-Dog. p. 166.* cui pollicem premit RIBOVIVS in *Theol. Dog. §. 232.* Perspecta Theologiae Nat. insufficientia, eaque cum summa Creatoris bonitate comparata, paedagogia nobis pulcherrima subministratur, ope cuius non quidem formaliter convertimur, attamen occasionaliter quasi manuducimur, ad ulterius de Deo inquirendum, revelationisque adeo necessitatem agnoscimus, unde plenius de via ad salutem informari queamus. Conf. HOLLAZII *Exam. Theol. Part. I. C. I. qu. VII.* BUDDI *l. c. §. XX.* & BENZELII. *Repet. Theol. p. 5. qu. VIII.* Denique non necessitatem solum revelationis ostendit, sed illam quoque possibilem esse evincit, characteres & criteria, unde a revelationibus spuris distingvatur, tradit; quorum suprema sunt, ne quidquam Theologiae Nat. contrarium contineat, sive dogmata concernat sive cultum, sed accurate defectum
ejus

ejus suppleat. Ultimo criteria hæc ad Script. S. applicat, illamque revelationem vere Divinam complecti, extra dubitationis aleam ponit. Ut taceam, illam quoque ad accuratius naturam & gratiam distingvendam, multum facere; quæ res magni momenti est. Ex his strictim allatis, haud obscure constat, Theologiam Nat. apprime Revelatæ inservire. Quantum has ob causas, prædeumata sive prænotiones hujusmodi Theologicas commendaverint, G. CALIXTUS, MUSÆUS, LOËSCHERUS, SCHUBERTUS, REUSCIUS, N. WALLERIUS, aliique, notissimum est. Conf. etiam BUDDËI *Isagog. Lib. Pr. C. IV. §. 1.*

(e) Non cuivis Christiano, philosophiæ studium necessarium esse dicimus; nec singulis, qui in dogmatibus sanctioris Theologiæ addiscendis operam navant, parem esse ejus necessitatem judicamus. Eos, qui supra vulgus sapere, sive ad sublimiorem eruditionem & dignitatem pervenire adspirant, majores hic etiam progressus facere debere, per se clarum est. Neque tamen his, necessitate absoluta, sed hypothetica sive expedientiæ hoc commendamus. Conf. WALLERII *Syst. Metaph. T. 1. §. 35.* Quod de philosophia generatim diximus, idem de ejus quoque parte, Theologia Nat. valere quis negabit? Imo inter omnes philosophiæ partes, scientiæ hujus nobilissimæ, pro præsentis Ecclesiæ & generis humani conditione, maximam esse necessitatem contendimus. Quare etiam, imprimis Divinæ Theologiæ studiosis, magnopere ejus studium syademus, quo feliciter, profanorum hominum, quibus seculum nostrum proh dolor! abundat, conatibus impiis, ad temperanda omnis generis sacra directis, obviam ire, sibi que & Ecclesiæ Christi consulere queant. Ad tantum omnino culmen & fastigium, eo quo vivimus tempore, omnes scientiæ artesque pervenere, ut hoc respectu merito, non solum

voluptate quadam perfundamur, sed felices etiam atque fortunatos nos predicare possimus; at tristi & vehementi ab altera parte occupamur dolore, dum eo quo decet affectu perpendimus, ætatem nostram, diversarum opinionum, circa religionem imprimis, farragine, nefandorumque errorum portentis feracissimam, pietatis vero sterilem esse; ita ut SENECE illud: *Postquam docti esse cepimus, boni esse desimus*, non immerito de nostris temporibus dici queat. Nemo facile adeo in historia literaria est hospes, ut ignoret, multos recentiores impietatis duces & patronos existere, qui aut variis novis machinationibus, callideque excogitatis artificiis, Christianæ Relig. arcem oppugnant, aut antiquorum CELSI, LUCIANI, PORPHYRII, HIEROCLIS, JULIANI, aliorumque insensissimorum Christianismi hostium vestigia premunt, eorum horrenda dogmata ex orco quasi revocant, recoquant, novis coloribus induunt, imperitioribusque propinant. Apprime in hanc rem dicit RAMSAY *Dans ces derniers temps, on n'a fait que renouveler les anciennes erreurs. Jordano Bruno, Vanini & Spinoza ont rappelé le monstrueux système d'Anaximandre. Et ce dernier a tâché, & ébloui les âmes foibles, en donnant une forme géométrique à ce système, vid. ejus Discours sur la Mythologie p. 81.* Quod hic de nonnullis asserit, id de omnibus fere valere deprehendet, qui vel mediocriter in illorum scriptis est versatus. Quem latet, multos existisse, & adhuc existere, qui, nescio quo furore diabolico aëti, aut omnem metum Numinis delere, aut incredibilem audacia & impudentia, Christianæ Religionis auctoritatem dignitatemque suam detrahere, conati sunt? Atro hic carbone, inter multos alios, imprimis notantur TOLANDUS, COLLINUS, WOOLSTONUS, TINDALIUS, BAKO de la HONTAN, ALBERT RADICATI Comte de PASSERAN, MORGANIUS, MANDEVILLE, MIDDLETON, CHUBBIUS, C. BLUNT, MURALTUS, VOLTAIRE, EDELMANNUS, MAR-

quis d' ARGENS, qui se non tantum comites hujus furoris, sed duces præbuere. Quomodo quæso, ignarus Theologia Nat. hos refrenare & refellere queat? Quibus armis, illorum errorum portentosa expugnabit? vel ut clarius mentem meam exprimam. Dic fodes, qua ratione *Atheismus*, *Deismus*, *Naturalismus*, *Fatalismus*, *Gentilismus*, *Manichæismus*, *Spinozismus* & denique *Antropomorphismus*, sine peritâ Theologia Nat. redargui & confutari queat? Aqua hic omnibus hærebit, quibus veritates Scientiæ Nostræ latent, & frustranei fere illorum erunt conatus, qui ex ejus pharetra, tela depromere non norunt. Quomodo de divina Scripturæ S. origine & auctoritate, secus sentientes, sunt convincendi, nisi argumentis ex criteriis divinæ revelationis deductis, quæ Theologia Nat. saltem quod ad maximam partem suppeditat, utamur? Argumentum ab interno Spiritus S. testimonio desumptum, (quod cum argumentis ex criteriis deductis confundunt CARPOVIUS in *Theol. Rev. T. I. §. 128. Schol. 3.* & SCHUBERTUS in *Introd. in Theol. Rev. §. 265. edit. 1749.* quam etiam sententiam pluribus exposuit in 2:da *Libri cit. edit. 1755.*) invictissimum quidem est, & fundamentum certissimum, cui fides divina, qua originem S:æ S:æ divinam credimus, nititur; sed negotium non conficit in Antiscripturariis convincendis. Digna omnino sunt verba magni MOSHEMII *not. ad CUDWORTHI Syst. Intell. C. V. Sect. 1. §. 93. p. 881.* quæ hic legantur: *sunt, inquit, qui aperte præcipiunt, Atheos non esse argumentis & rationibus, quarum vis humana tantum sit, oppugnandos, verum solis sacri coactis dictis, in quibus divina virtus sit. Ego vero valde periculosam, & multis expositam esse consecutionibus noxiam, imo in divinam auctoritatem Sacrorum Scripturæ injuriosam hanc esse sententiam arbitror. Inest certe in Sacrorum Voluminum dictis incredibilis virtus ad hominum animos flectendos & concitandos: Sed præparandæ tamen an-*

tes & imbuendae veluti sunt mentes ad hanc vim recipiendam & impedimenta, quae resistunt ei tollenda. Eodem modo sentit immortalis memoriae Theologus JOH. GERHARDUS, dum in *Loc. Theol. T. I. de Scriptura S. C. II. §. 22.* in conversione talium hominum, initium, ab interno Spiritus Sancti testimonio, faciendum esse, negat. Nec alia est mens J. C. STURMIO in *Theosophia, Physicae Hypothesicae adjecta*, dum ad finem ait: *incomprehensibile mihi semper visum est, ut Revolutam admittere Theologiam ullus homo possit, in quo naturalis aliqua existentis Divinitatis cognitio non praesupponatur.* Hoc ipso tamen non negamus, posse etiam cum utilitate, in certaminibus cum antiscripturariis, argumenta ex Scriptura S. petita adhiberi; ostendit enim praxis Apostolorum, illos, non solum ex principiis naturalibus, argumenta summisse contra gentiles, sed & plerumque ad Scripturam S. V. T. provocasse. *Leg. Acta Apostolorum.* conf. quoque BUDDEUM de *Ecclesia Apost.* ubi passim egregie methodum exponit, quam in gentilibus convertendis, Apostoli observabant. Confirmant eandem rem hodierni Missionarii. Imo concedimus, posse aliquando homines, citra ejusmodi preparationem, de divina S:a S:a auctoritate convinci. Quod tamen, cum rarum sit, usum pedagogicum argumentorum, quae Theologia Nat. suppeditat, neutiquam tollit. Conf. praeter multos alios, BUDDEUS in *Theol. Dog. L. II. §. XVII.* Novimus quidem multum a viris eruditissimis, imprimis recentiori aetate, de eo disputatum esse, qualis illa de Scripturae S:a divina origine sit cognitio, certa an probabilis, quam ejus *criteria* nobis suppeditant, praesertim vero illud, quod recentiores rationis admiratores inde sumunt, quod talem S:a S:a nobis Mediatorem ostendat, qualem rationem requirere sibi persuadent? Verum, licet hujus controversiae decisio, ad nostrum nunc non pertineat institutum, diffiteri tamen non possu-

possumus, illorum nos præstantissimorum Ecclesiæ nostræ Theologorum partibus accedere, qui hæc summam tantum probabilitatem facere, Spiritus vero Sancti internum testimonium, quod ab interna vi & efficacia S:æ S:æ, Spiritusque Sancti in Scriptura & per Scripturam loquentis & operantis testificatione & oblatione oritur, fidem divinam, h. e. intimam certissimamque convictionem gignere, contendunt.

Ut eo magis, insignis hæc Theologia Nat. utilitas & necessitas conspiciatur, Celeb. WALCHIUS & CARPOVIUS (l. c. §. III. m.) tertiam ei adjiciunt partem, nimirum *Polemicam*, quæ in variorum adversariorum objectionibus, Theologiæ Naturalis Dogmaticæ & Moralitatis veritatibus oppositis resolvendis & refutandis occupabitur. Nec prægnantem aliquam video rationem, cur, inter alios, BUDDEUS in *Isagog. Lib. Post. C. VII. §. 1. p. 857.* Theologiam Polemicam potissimum circa errores a Theologia Revelata arguendos, versari contendat. Etenim tantæ sunt necessitatis dogmata, quæ Theologia Nat. inculcat, ut periculosius omnino illos errare statuamus, qui scita ejus generalia negant, quam qui veritates revelatas impugnant. Hoc quum verissimum sit; quid mirum, quod J. THOMASIIUS in *Hist. Atheismi*, & FRID. GENTZENIUS in *Praef. ad Theol. Nat.* in neglecto Theologiæ Nat. studio, & frigida ejus Scholasticorum atate in Academiis tractatione, inter alia, causam quarant, cur Atheismo & Superstitioni, nequitia & stulticia fores, in Dei contemptum maximamque societatis humanæ damnum fuerint reclusæ?

Illos non multum hic moramur, qui, ut necessitatem Theologiæ Polemicæ, & per pronam consequentiam Theologiæ quoque Nat. inficiari queant, aut cum J. LOCKIO *disputationes academicas non veritatis indagandæ, sed ingenii*

ostentandi & gloriolae captandae gratia, modo fieri iudicant, vid. GENTZKENII *Histor. Phil.* p. 130. aut omnes disputationes & controversiarum resolutiones, imprimis in rebus Theologicis, interdicitas esse debere, nec cum pietate & fidei simplicitate consistere posse; sed odii, iræ, rixarum aliorumque pravorum affectuum causam existere; Atheis, Naturalistis, aliisque profanis hominibus ansam deridendi Christianam Relig. præbere, existimant. Ne quid de MURAMEDE dicam, qui in *Alkorano* omnes disquisitiones circa religionem prohibuit; nec non aliis Syncretistis, ut *Herrnhuthianis*, quibus ZINZENDORFF non solum lectionem Scripturæ S. sed & omnem rationis usum denegat, vid. ERIC BECKMANS *Inledning angående Herrnhuth. Sect.* p. 233. 235. *atibique passim*, & WALCHII *betänckande om Herrnhuthiska S. & beskaff* p. 11. seq. 32. seq. superfluum ex eo capite esse contentens, apologias pro Deo & religione scribere. Vid. ZINZENDORFF. *Reden für die manns personen* p. 243. Optamus quidem & nos cum piis Theologis, ut disceptationes cum animi acerbitate & infensis affectibus motæ, præcipue circa res sacras, penitus exulent, & ut modus, quem ingenii nostri imbecillitas amorque Christianus præscribit, hic tam ratione materiæ quam formæ observetur, Deique auxilium ubique devotis precibus impleretur; verum omnes disputationes prorsus tollere, corditio regni Christi in his terris, imprimis vero hodiernus Ecclesiæ status prohibet. Disputationum abusum & *Kerofvarias* ex intimo corde cum Scriptura S. detestamur & damnamus, 1. *Tim. VI.* 4. 20. *piam vero & modestam disquisitionem & decisionem, tantum abest, ut aut Scriptura S. prohibeat, aut veritates Theologicæ respuant, ut potius, in Scriptis N. T. non duntaxat disputationum, a Salvatore Apostolisque, cum Judæis, gentilibus, aliisque hæreticis & pseudo-Apostolis institutarum exempla occurrant; sed & nobis*

bis injungatur τὰς ἀντιθέσεις ἐλέγξω. *Tit. I. 9.* & ἐπι-
 σοπισίῃ v. II. Taceo veritatem ipsam in disputatione, CI-
 CERONE teste, limari.

Hæc habui, de præsentī materia quæ dicerem. Ex
 intimis jam ultimo cordis voveo penetralibus, ut acerbissimi
 Divinitatis omnis, Christianique nominis hostes, qui seculi
 nostri otium violant, perturbant, evertunt, in gyrum ratio-
 nis & sanæ doctrinæ se duci patiantur! Erubescant tan-
 dem in sanctam salutis nostræ doctrinam, ea qua solent
 effusa licentia, plenoque ore, abominanda convicia eruciare!
 Desinant solidissima pro veritate religionis nostræ argumen-
 ta sarcasmo excipere! Discant petulantis rationis obmurma-
 rationes suppressere! Debitaque nunquam attentione, horum
 SENECAE in *Præf. ad Qu. Nat.* verborum recordari inter-
 mittant: *O quam contempta res est homo, nisi supra humana se
 erexerit; & CHRYSOSTOMI in Hamil. V. in 2. Corinth.
 in fin. Homo es, ne aspidum virus evomas. Homo es, ne in bel-
 luam degeneres. Ob eam causam tibi os datum est, non ut mor-
 deas, sed ut aliorum vulneribus mederari!*

Triadi Sit Gloria Soli.

CORRIGENDA.

Pag. 41. lin. 5. leg. actualitatem. p. 45. l. 21. leg.
 pergunt. p. 53. l. 11. leg. dicunt se ea. p. 57. l. 17. leg.
 acerrime. p. 61. l. 29. leg. Præf. p. 62. l. 20. leg. με-
 ταβασίῃ. p. 67. l. 20. leg. habere. p. 71. l. 26. leg. in-
 quit. p. 72. l. 25. leg. L. I. C.

* *
 *

* *
 * *

* *
 *

à Monsieur de SANNHOLM

Monsieur

Les peines, que Vous avez prises pour mes études & mon éducation, sont plus grandes que celles que ma foible plume peut depeindre avec les louanges qu'elles méritent. C'est aussi à votre diligence, Monsieur, que je dois tout mon savoir, & ce sont vos bons & instructifs avertissemens qui ont tâché de veiller dans mon cœur l'amour pour la vertu.

Permettez donc, Monsieur, que dans cette agréable occasion je marque la joye, dont je suis pénétré de la gloire & de l'honneur, que Vous allez vous acquérir en defendant cette savante dissertation & soyez persuadé que personne ne fait des vœux plus sinceres pour Vous, Monsieur, afin que la Tout puissance daigne Vous combler de toutes prosperités & vous faire jouir d'une recompense proportionnée à vos travaux assidus. Je suis avec beaucoup d'estime & d'amitié

MONSIEUR

Votre très humble serviteur

JEAN ADOLPHE AMINOFF.

* * * * *